

Son 10 yıldır dünyada alışlagelmişin dışında Doğu kaynaklı bir TV kanalının sesi yankılanıyor.

Ortadoğu'daki Ayaklanmalarda Bir Katalizör Olarak Al Jazeera ve Mısır Örneği

Al Jazeera and Egypt Example as a Catalyzer in the Insurrections in the Middle East

Leyla Melike KOÇGÜNDÜZ

ORSAM Ortadoğu Uzman Yardımcısı

Abant İzzet Baysal Üniversitesi U.İ.B.

Doktora Öğrencisi

Abstract

The Al Jazeera TV Channel, whose head office is found in the capital of the Qatar Emirate Doha, assumes a leading role in Easterns' defining themselves process by breaking the molds. In the world that is familiar with the Western concepts, Al Jazeera, which provides an alternative and a new point of view in terms of press, drew the attention with the principles such as "being on the kill", "uncensored and objective broadcasting policy", "its being the reporter channel", "opinions other opinions"; and it also consolidated its success by its daring photo and video shoots. Our question of study is on the position of Al Jazeera in the press-politics relation especially before the civil commotions in the Middle East and in the Northern Africa; and on the research on its potential of influencing the local community. The study starting with the subject of Egyptian revolution was supported by the writer's interviews with the Ankara representative of Al Jazeera Omar Khashram, and with Egypt's Ambassador in Ankara Abdurrahman Selahaddin. Al Jazeera is not only a subject, which is worth to carry out a research on, only related to the insurrections, but also it is fact expecting the world and Turkey to understand them better.

Batılı kavramlara aşına olan küreselleşmiş dünyada, medya açısından bir alternatif ve yeni bir bakış açısı sağlayan Al Jazeera, CNN ile BBC'ye rakip olma iddiasını taşımadan, özen göstermeye çalıştığı ilkelerle gözleri üzerine çekmeyi başarmıştır.

Giriş

Basra Körfezi'nde 11,521 kilometrekarelik¹ alana sahip ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) üyesi olan Katar Emirliği², örgütün diğer üyelerine nispeten daha az petrol üretmekle birlikte, Rusya ve İran'dan sonra üçüncü büyük doğal gaz rezervine³ sahip ülke olarak LNG ve GTL sektöründe dünya piyasasında ön sıralarda yer almaktadır. Katar'ın hidrokarbon satış gelirleri sayesinde, kişi başına düşen yıllık geliri 88.000 \$ ile listelerin ilk basamaklarındadır.⁴

Müreffeh bir ülke olan Emirlikte hidrokarbonların yanı sıra, bir medya kuruluşu olan Al Jazeera Kanalı da gerek küresel güçler gerekse bölgesel aktörler tarafından ilgi odağı olmaktadır. Çalışmamızın konusu olan medya kuruluşu Al Jazeera Kanalı, Muhammed el-Uvifi'ye göre, " Al Jazeera reklam ve politik iletişim bağlamında Katar'ın en büyük başarılarından biri olarak görülmektedir. Çünkü Al Jazeera'nın 1996'da yayına başlamasından önce Katar, Arap dünyası ve uluslararası alanda çok az tanınmaktadır."⁵ Kanal, bölgesel ve küresel etkileri nedeniyle dünya siyasetinde 11 Eylül 2001 olayının ardından yayınladığı görüntüleriyle gündeme gelmiş, gerçekleştirdiği cesur röportaj ve çekimleriyle 2011'in başlarından itibaren Kuzey Afrika ve Ortadoğu ayaklanmalarındaki yaptığı çalışmalarla başarısını pekiştirmiştir. Çalışma sorumuz Al Jazeera Kanalının özellikle halk ayaklanmaları nezdinde medya-siyaset ilişkisinin neresinde olduğu ve bölge halkını etkileme potansiyelinin araştırılmasıdır. Mısır devrimi ile yola çıkan çalışmamız, Al Jazeera Kanalının Türkiye'deki Ankara şubesi yetkilisi

Omar Khashram ile yapılan röportaj ve Mısır Büyükelçisi Abderrahman Salahaddin'le gerçekleştirilen görüşmeyle desteklenmiştir. Bu yöntemle çalışmanın özgün bir nitelik kazanması için uğraşı verilmiştir. Al Jazeera yalnızca ayaklanmalarla ilgili araştırılmaya değer bir konu değil, aynı zamanda dünya ve Türkiye açısından daha iyi anlaşılmalı bekleyen bir olgu olarak karşımızda durmaktadır.

Çalışmamızda Al Jazeera Kanalının tarihçesi, yapısı, yayın politikası, etik değerleri aktarıldıktan sonra kanalın ekonomi politikası hakkında bilgi verilecektir. Devam eden bölümde Al Jazeera ve Ortadoğu'da basın özgürlüğü değerlendirmelerinin bitiminde kanalın ön plana çıkma süreci anlatılarak önemli dönüm noktaları belirtilecektir. Medya ve siyaset ilişkisinin devamında ise son yaşanan ayaklanmalarla birlikte Mısır'daki devrime Al Jazeera'nın etkisi açıklanarak çalışma sonlandırılacaktır.

Al Jazeera Kanalının Tarihçesi, Yapısı, Yayın Politikası, Etik Değerleri

1971'de bağımsızlığını elde eden Katar Emirliği'nin medya tarihçesine⁶ baktığımızda; ilk aşamada Katar TV, 1970'li yıllarda yayına başlamıştır. El Dawri ve Al Kass Spor Kanalları ile süreç devam etmiştir. Katar Haber Ajansı⁷ ise Körfez bölgesinde haber alanında uzmanlaşmış ilk Arap haber ajansıdır ve Emir tarafından 94 Sayılı Karar ile Mayıs 1975'te kurulmuştur.

Katar'dan yayın yapan uluslararası bağımsız bir Arap televizyon kuruluşu olan Al Jazeera'ya bak-

tığımızda kanalın kelime anlamı “ada” demektir. Omar Khashram’a göre ise “Arap Yarımadası anlamına gelen Al Jazeera kelimesi ve bu adın hikâyesi şöyle bir oluşumla gerçekleşmiştir; Kanal, tüm Arap Yarımadasını kapsayarak, haberlerini Yarımada’ya iletir, oradanda dünyaya yayılmak anlamında kurgulanmıştır.”⁹ Al Jazeera, ilk olarak Katar Emiri’nin yapmış olduğu 150 milyon dolarlık mali bir destekle 1996 yılında kurulmuştur. 1996 Nisan ayında BBC World’ün Suudi Arabistan merkezli Arapça yayın yapan kanalı 2 yıllık yayın hayatının ardından kapanmış, kanal çalışanlarının birçoğu Al Jazeera’ya geçmişlerdir. Kanal, 1 Kasım 1996 tarihinde yayına başlayan bir ağ olarak, tüm iştirak kanalları ve kurumlar arasında çekici bir kuruluş haline gelmiştir. Ortadoğu’nun kalbinde yer alan merkezi ile dünya çapında 70 haber bürosu bulunan Al Jazeera, “Güneyin Sesi” şeklinde adlandırılarak, cesur, dürüst ve kendine özgü bir gazetecilik ruhu ile bölge ve dünyadaki olayları analiz etmektedir.¹⁰ Al Jazeera ağında 60’dan fazla ülkede, 400’ün üzerinde gazeteci de dâhil olmak üzere dünya çapında 3.000’den fazla personeli bulunmaktadır. Al Jazeera İngilizce (Al Jazeera English- AJE)¹¹ küresel anlamda, 100’den fazla ülkede 220 milyon haneye yayın yaparak büyümeye devam etmektedir.¹² Sheikh Hamad bin Thamer al-Thani’nin yönetim kurulu başkanı olduğu kanalın tam adı “Al Jazeera Channel”dir. Al Jazeera İngilizce yayınları, haber ve güncel olayları günde 24 saat, haftada 7 gün Doha merkezinden takip edilebilmektedir.¹³ Al Jazeera İngilizce haber ve programlama alanında Uluslararası Emmy, Kraliyet Televizyon Derneği, Monte Carlo Film Festivali, Yabancı Basın Derneği, Uluslararası Yayıncılar ve Uluslararası Af Örgütü Birliği de dahil olmak üzere çeşitli kulvarlarda aday olarak gösterilmiş ve ödüller almıştır.¹⁵

1996’da orijinali Arapça olan kanalın diğer bir versiyonu Al Jazeera¹⁶ İngilizce, dünya çapında gösterime 15 Kasım 2006 tarihinde başlatılmıştır. Haber ve güncel olaylar aktaran kanal Ortadoğu’dan dünya genelinde yayın yapan ilk uluslararası İngilizce haber kanalıdır. Al Jazeera İngilizce’nin misyonu bağımsız, tarafsız haber sunmak ve bölgelerden perspektiflerle haber çe-

şitliliğinde bir farklılığa sahip olmaktır. Ortadoğu ve Afrika için referans kanal AJE, dünyanın en sorunlu ve tartışmalı yerlerinden özgün erişim sağlayarak, çatışma ve yoksulluğun olduğu parçalanmış bölgelerde gerçeği yansıtmak için çalışmaktadır.¹⁷

Küresel odaklı medya hizmeti veren Al Jazeera vizyon ve misyon açısından kendisi için bir takım etik kurallar belirlemiştir. Haberlerinde; dürüstlük, cesaret, adalet, denge, bağımsızlık, güvenilirlik ve çeşitlilik ön plandadır. Gerçeği almak ve onun geçerliliği ile doğruluğu hakkında hiçbir şüpheye yer bırakmayarak, adil ve dürüst medya rekabeti sağlamak kanalın amacıdır. Bunlarla birlikte, önyargı olmadan farklı görüşlere yer vererek, bütün ırklar, kültürler, inançlar ve değerleri tarafsız bir şekilde yansıtmak, kanalın başat ilkeleri arasındadır. Uluslararası teamüllere bağlı kalarak kendi kaynaklarını ve haberleri ile ilgili şeffaflığa dikkat ederek, güncel malzeme için spekülasyon ve propaganda tuzaklarına düşmemek kanal adına önemlidir. Arap ve uluslararası gazetecilik alanındaki sendikalar ve dernekler ile işbirliği yapan kanal, basın özgürlüğünü savunarak çalışanlarının maruz kaldığı saldırı ve taciz eylemlerine yönelik hassas davranıp, onlara destek vermek amacıyla hukuksal girişimlerde de bulunmaktadır.¹⁸

Al Jazeera, izleyiciye ulaşmak için tüm kıtalar arasında kapsamlı bir ağ kurulmasını amaçlamıştır. Böylece, kanal uydu üzerinden yayın yapan çeşitli kurumlarla da uzun vadeli anlaşmalar imzalamıştır. Çalışanlar için Al Jazeera merkezi aylık sempozyumlar aracılığıyla Doha tarafından düzenlenen forumlara katılma fırsatı sunmaktadır. Al Jazeera Satellite Channel, sürekli teknik bir gelişme elde etmek için uluslararası şirketlerle işbirliği içinde, ekranın yeni formatı ile uyumlu olması için çalışmalar yürütmektedir.¹⁹ 2004 Şubat’ında kanal, gazetecilik değerlerini bölgedeki medya kurumlarına aktarmak amacıyla da bir “Medya Eğitim ve Gelişim Merkezi” kurarak²⁰ Arap medyasının büyük bir bölümünde rekabet ortamı oluşturmuş, medya da yeni bakış açılarının kurumsallaşmasını tetiklemiştir.

Kasım 2005'te ABD Başkanı George Bush'un Al Jazeera kanalını bombalamakla tehdit etmişti. Resimde, açıklamanın ardından, Bush'u protesto eden Al Jazeera çalışanları görülüyor.

Al Jazeera'nın yayın politikası hakkında ise Khashram; "Medyanın ezberini bozan kanalımızın önemli ilkeleri; "olay yerinde olmak", "sansürsüz ve tarafsız yayın politikası", "muhabir kanalı olması", "görüş, karşı görüş²¹ ilkesi" yani bir konuda örneğin Taliban lideri Usame Bin Ladin ile ilgili kayıt verilmişse, buna tezat olarak Washington D.C.'den de bir yetkiliye bağlanılıp aynı programlarda aynı konularda farklı görüşlerin, fikirlerinin paylaşılması fırsatı sunulmuştur."²² diyerek eklemelerde bulunmuştur.

Al Jazeera'nın Ekonomi Politigi

Al Jazeera'nın yayın politikasıyla sıkı bir şekilde bağlantılı olan onun ekonomi politikasıdır. Al Jazeera yıllık 30 milyon dolarlık bir bütçe ile finanse edilmektedir. 1995'te Katar Emiri Şeyh Hamed es-Sani, başlangıçta yönetim tarafından finanse edilecek bağımsız haber kanalının yayına başlaması için kararname imzalamıştır. Buna gö-

re 1996 yılında Katar yönetimi Al Jazeera'ya beş yıllık süre için 150 milyon dolarlık kredi sağlayıp, teorik olarak kanalın bunu 5. yılında geri ödemesi beklenmiştir.²³ 2001 yılından itibaren reklam alarak kendine gelir sağlamayı amaçlayan kanal, bu krediyi ödeyemeyince, Katar Emiri her yıl kanala mali destek sağlamayı kabul etmiştir. Kanalın belli başlı gelir kaynakları arasında reklamlar, abonelik ücretleri, şirketlerle yapılan yayın anlaşmaları ile birlikte, satılan görüntüler ve haber paketleri yer almaktadır. Körfez'de özellikle de Katar'da yönetimdekilerin medya için mali destek sağlama durumunun petrol fiyatları ve doğal gaz satışlarıyla doğrudan sıkı bir şekilde bağlantılı olduğu unutulmaması gereken bir noktadır.

Al Jazeera ve Ortadoğu'da Basın Özgürlüğü

Al Jazeera, seyirci güdümlü programlardan ziyade riske girerek Arap devletleri arasında bir dizi değişimi güden deneysel programcılığa öncülük

Mısır devriminde Al Jazeera kanalı etkiden de öte bir katalizör görevini yerine getirmiştir. Yaşanacak ve yaşanması muhtemel olan çok sesliliğin amacına ulaşması için kanal, halkın iletişiminin sağlanmasında hızlandırıcı bir rol üstlenmiştir.

etmektedir. Bu bakımdan Al Jazeera, düşünce özgürlüğünün kıt olduğu coğrafyalarda faaliyet gösteren görece özgür bir kanaldır, denebilir.

Ayrıca, Faysal el-Kasım CBS televizyonundaki 60 dakika programında 2001 Mayıs'ında yaptığı bir açıklamada: "Biz Araplarda halının altına süpürülmüş çok pislik birikti... Al Jazeera politik, kültürel, sosyal ve dinsel düzeyde bu pisliği kaldırıyor."²⁵ diyerek basın özgürlüğü bağlamında Al Jazeera'nın çok önemli çalışmalara imza attığını vurgulamıştır. Güncel bir gündem maddesi olarak ise basın kuruluşlarının Basra Körfezi'ndeki yıllık buluşma noktası olan bir forum gerçekleştirilmiştir. 12-14 Mart 2011 tarihlerinde Doha'da gerçekleştirilen "6. Al Jazeera Yıllık Forumu"na Türkiye'den konuşmacı olarak T.C. Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu²⁶ katılmıştır. 2011 yılındaki temanın "Geçiş Döneminde Arap Dünyası: Gelecek Geldi mi?" olduğu forumda küreselleşen dünyanın bir parçası olarak Ortadoğu'da kritik dinamikleri tartışma fırsatı sunulmuştur. Al Jazeera Yıllık Forumu'na gazeteciler, analistler, akademisyenler, aydınlar, geleneksel ve yeni medya uzmanları, aktivistler ve blogcuların yanı sıra önde gelen düşünür ve stratejistler, devlet adamları da bölgenin değişen yüzünü anlamak ve keşfetmek için bir araya gelmiştir.²⁷ Etkinlik sırasında tartışılan özgün başlıklar, Doha'nın basın özgürlüğünü desteklediğinin bir kanıtı olarak gösterilebilir.

Al Jazeera'nın Ön Plana Çıkma Süreci

Al Jazeera, genelde Arap-Müslüman dünyasının özelde çatışma bölgesi Ortadoğu'nun acil ve zamana yayılmış sorunlarını tartışmaya açarak büyük bir Arap izleyiciye ulaşma girişimiyle

kendini farklı kılmıştır. Bölgedeki olay, kriz ya da savaşların haberciliği, Al Jazeera'nın tarihindeki köşe taşlarını oluşturmuştur.²⁸ Arap ve İslam dünyasındaki beş ülkede²⁹ yapılan 2002 yılındaki Gallup araştırması sonuçlarına göre Al Jazeera ülkeler arasında yüksek oranlarda izlenilmektedir.³⁰ Erişilmesi oldukça güç ve tehlikeli olan bölgelerdeki bilgiye, tek erişim kanalı bayrağını elinde taşıyan Al Jazeera, ABD'ye göre terörizmle savaş döneminde Afganistan ve Irak'tan haber ve bilgi sağlayarak enformasyon kaynağı olmuştur. Usame Bin Ladin'den Saddam Hüseyin'e Filistinli eylemcilere kadar önde gelen liderlerin kasetleri, ağa erişmiştir. Böylelikle Al Jazeera Batı'ya tamamen yabancı dünyanın bir bölümüne açılan pencere olma niteliği kazanarak³¹, doğulu bakış açısıyla uyumsuzluk ve sorunları izleyici ile yüzyüze getirmiştir. Bu özgünlüklerine rağmen Gloria Awad'a göre Al Jazeera, Usame Bin Ladin'in özel mesajlarının kayıtlarını yayımladığı için, 11 Eylül saldırılarından sonra Amerikalılar tarafından "Taliban Kanalı" olarak damgalanmıştır.³² Konuyla ilgili Khashram'a göre ise; "Kanalımız etiketlenmelere maruz kalıyor, örneğin "Bin Ladin Kanalı" olarak suçlanıyoruz. Halbuki Usame Bin Ladin'in görüntülerini ilk yayınlayan kanal bilinenin aksine CNN'dir. Al Jazeera'nın ilkesi "sansürlü haber anlayışı" dır. ABD kanalımızı istemiyor. Ben ABD'yi ve genel olarak Batı'yı medya cahili şeklinde tanımlıyorum, çünkü kendilerinden başka dünya umurlarında değildir. Şu anda reyting listelerine baktığımızda Batı AJE'yi BBC, CNN gibi kanallardan daha fazla ilgi duyarak izliyor, bu bir gerçektir." Bu farklı fenomenler aslında artık doğunun kendini Batı bakış açısıyla görmekten vazgeçtiği, kısır döngü çemberini kırarak kendini tanımlama da aşama gösterdiğinin en büyük kanıtıdır.

Al Jazeera seyircinin ilgisini; cesur haberciliği, doğru zamanda yapılan tartışmaları, haberlerini sunup ardından onu bir başka öykü aracılığıyla dengeleyerek farklı yaklaşımları temsil eden konukları davet ederek nesnelliği ile çekmiştir.³³ Açık olan şey, Al Jazeera'nın Amerika'nın yaptığı işgal, savaş ve eylemlerin meşruiyetini sorgulamasıdır. Yeni olan şey ise Al Jazeera'nın Batılı bir kanal olmamasıdır.³⁴

Medya ve Siyaset İlişkisi

Ortadoğu'nun jeopolitik konumu, politikayı doğal olarak medya programlarının önemli bir bileşeni haline getirmektedir. Son yıllardaki bölgesel gelişmeler, gerginlik, kriz ve savaşlar bu ilgiyi giderek arttırmaktadır.³⁵ Son 20 yıldır medya-politika arasındaki ilişkiyi anlamak için dünya siyasetini incelemek ve analiz etmek gerekmektedir. Medyaya haber bağlamında muazzam bir güç veren mevzular arasında hükümetlerin salınması ve halkın ayaklanmaları bulunmaktadır. Al Jazeera ile birlikte, Arap televizyonculuğunun tarihinde ilk defa TV programları Arap ülkeleri arasında diplomatik krizlere yol açmıştır. Çok sayıda ülke Al Jazeera bürolarını geçici olarak kapatarak bazı ülkeler kanala karşı dava açmıştır. Bazıları ise yaygın ve saldırgan bir biçimde basında ve politik alanda kanala karşı kampanyalar başlatmış, hatta bazıları Doha'daki elçilerini çekip, kendi ülkelerindeki Katar elçisini çağırarak programların içeriğiyle ilgili protestolarını iletecek kadar ileriye gitmişlerdir.³⁷ Bu bağlamda medya etkisinin iç ve dış siyaset açısından tepkilere neden olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir.

Sonuç olarak uydu televizyonları ve sosyal medya, Arap dünyasında sivil toplumun kumaş yenilemesinde katkıda bulunmaktadır. YouTube, Facebook, Twitter ve benzer araçların hızlandırıcı rol oynaması ile milyonlarca insan örgütlenip sokaklara dökülerek Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da devrim için gerekli koşulları sağlamışlardır.³⁸ Şimdiki bölümümüzde ise medyanın politikayı etkilemesi ya da tetikleme açısından Mısır Devrimi'ndeki yansımalar incelenecektir.

Mısır Devrimi

Geniş Arap kitlelerini ilgilendiren konulara odaklanan, tartışmalı başlıklar açan ve kendini farklı görüşler için bir forum olarak sunan Al Jazeera³⁹ özellikle son 10 yıldır küresel medya sahnesinde öncü rol elde etmeyi başarmıştır. 2011'de Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan olaylarda ise sokaktaki gösteriler sırasında "Bin Ali Dışarı" afişleri ile birlikte "Al Jazeera teşekkür ederim" pankartları halk tarafından taşınmıştır. Tunus'taki isyan, baskıcı yönetim altında yaşayan umutsuz insanların sesi Tunus'lu genç bir adamın kendisini yakmasıyla başlayarak, yine bu süreçte Tunuslular için Al Jazeera olay bilgilerinin paha biçilmez bir adresi olmuştur.⁴⁰

2002 yılında Ortadoğu haberciliği üzerine Spotbeam Communications'ın yayımladığı bir rapora göre, "Al Jazeera Arap dilinde yayın modernizasyonunun merkez aşamasıdır ve sektöründe büyük bir başarı elde etmiştir.⁴¹ Katar'dan 24 saat uydu yayını yapan, Muhammed Zayani'ye göre pan-Arap olarak nitelendirilen haber ve yorum kanalı Al Jazeera, Irak İşgali ve Afganistan Savaşı'nda olduğu gibi Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da 2011'in ilk aylarından itibaren yaşanmaya başlayan ayaklanmalarda da yoğun bir şekilde medya çalışmalarını sürdürmüştür. Bunu yaparken olay yerlerinden gerçekleştirdiği canlı yayınlar dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır. Bu ağ, yalnızca Arap dünyasındaki yayıncılıkta kalıcı bir iz bırakmakla yetinmeyip ayrıca Arap kamuoyunun görüşlerini ve Arap siyasetini etkileme potansiyelini de geliştirmektedir. Al Jazeera, resmi Arap çevrelerinde kural tanımayan bir görüntü vererek, kimi zaman diplomatik krizlere dahi yol açmıştır.⁴²

Arap yönetimlerinin genel olarak sorunu, ülkelerinde onlara karşı çıkan birisini duymaya ya da dinlemeye alışık olmadıklarıdır. Kendi halklarının sesini boğmak konusunda uzun yıllardır uğraşı veren ülkeler, bu durum neticesinde 2011 başından beri ayaklanmalarla tepkiler almaya başlamıştır.

Ekonomik koşullar, siyasi baskı ve yolsuzluğa karşı kolektif bir halk ayaklanması olan Mısır

Al Jazeera son ayaklanmalardaki istikrarlı ve cesur yayınlarıyla rüştünü bir kez daha ispatlayarak, dürüst ve sansürsüz yayın ilkesiyle de, küresel medya kulvarında emin adımlarla ilerlemeye devam etmektedir.

meselesinde⁴³ ise Al Jazeera, Arap radikalizmini harekete geçirmekle sorumlu tutulmaktadır. Lawrence Pintak tarafından Mısır halkının ayaklanmasında ilham kaynağı olarak gösterilen Al Jazeera, Suudi sermayeli rakibi Al Arabiya'nın aksine, Kahire sokaklarında toplanan kalabalığın umutlarını ateşlemiştir.⁴⁴ Konuyla ilgili Khashram, "Ortadoğu'da medya açısından değişimin lideri olan Al Jazeera, farklı görüşlere yer veren haklı sesinin bastırılması için, diğer kanalların muhalefetine maruz kalmıştır. Örneğin Suudi Arabistan kaynaklı Al Arabiya kanalı, Birleşik Arap Emirlikleri kaynaklı Abu Dabi Kanalı, Mısır kaynaklı bir kanal gibi örnekler Al Jazeera'nın yaptığı haberleri yalanlamak için uğraşı vererek, haklı ve tarafsız sesimizi susturmak istiyorlar."demektedir. Sheila Carapico'ya⁴⁵ göre ise Al Jazeera, Tahrir Meydanı'ndaki çekimleri geniş açılarla sunarak isyancıları görüntülemiş, diğer huzur içindeki sokakları es geçmiştir. Yapılan yorumların izinde, kanalın sadece politik dönüşüme yol açtığını söylemek meseleye dar bir açıdan bakıldığını gösterebilir. Ortadoğu'daki iletişim devriminin etkilerine dönük bu abartılı inançlar, farklı okumaları gerekli kılmaktadır. Unutulmaması gereken bugünkü politik baskının öncekilerden çok daha farklı olarak yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya doğru ivmeyle artarak ve diğer ülkelere de yayılarak genişledir. Hiç şüphesiz bu noktada iletişim ağlarının arttırılmasında basının rolü inkâr edilemez.

Mübarek karşıtı isyanın merkezindeki görüntüler Al Jazeera kamerasından yansırken, Mısır devlet televizyonu ise protestolara gözünü kapamıştır. O sırada Mısır devlet televizyonu ekranında Mübarek karşıtı protestolardan çok, gü-

venlik güçlerinin sokaklardan çekilmesiyle başlayan kaos ortaya konulmuştur. Al Jazeera, "Tahrir Meydanı'nda On Binler" manşetini verirken, Mısır devlet televizyonunda aynı haber "Bir Avuç Gösterici" manşetiyle erkana taşınmıştır.⁴⁷ Mısır yetkilileri, Al Jazeera'nın isyancıları kışkırtıcı ve gösterileri olduğundan büyük gösteren yayın yaptığını öne sürmüş, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ömer Süleyman ise gazetelerin genel yayın yönetmenleriyle yaptığı toplantıda, bir soru üzerine, yabancı uydu kanallarının "Mısır'ı aşağılayıcı ve onurunu kırıcı" yayın yaptığını söylemiştir.⁴⁸

Mısır Büyükelçisi Abderrahman Salahaddin ise Mısır'daki ayaklanmalarda Al Jazeera'nın büyük ve önemli bir etkisi olduğunun altını çizerek konuşmasında şunları belirtmiştir: "Tahrir'deki gelişmeleri canlı vermeye çalışarak insanların tek bir noktada toplanmasını vesile olan kanal, ülkenin dört bir yanında yapılan gösterileri gönderilen cep telefonu ve amatör kamera kayıtları vasıtasıyla dünyaya duyurmuştur."⁴⁹ Akademisyenler, insan hakları savunucuları, göstericiler ayaklanma sürecinde Al Jazeera'nın ekranlarından halka seslenmiştir. Katar Emiri, diğer tüm Arap liderlerin aksine, Mısır'daki halk devrimini ilk kutlayan Arap lider olmuş ve bu durumda Al Jazeera tarafından ekranlara taşınmıştır.⁵⁰

Tahrir Meydanı'nda toplanan göstericilerin attıkları slogan "Çok yaşa Al Jazeera!", sadece bölgede değil, dünya medyasında da büyük yankı uyandırmıştır. Al Jazeera'nın öfkeli kalabalıkları ve kanlı morgları yansıtan çarpıcı görüntüleri; Mısır rejiminin ise devlet televizyonunda yaptığı dürüstlükten uzak görüntüleri, bazı muhabirlerin görevinden istifa etmesine yol açarak Mısır'ın

haberleriyle güçlü bir kontrast oluşturmuştur. Örneğin sevilen Mısırlı talk show sunucusu Mahmud Saad görevini bıraktıktan sonra Tahrir Meydanı'nda göstericiler tarafından omuzlarda taşınarak alkış almıştır. Al Jazeera, yüz binlerce kişinin rejimin sonunun gelmesi için sloganlar attığını gösterirken Mısır televizyonu normal akan trafik görüntüleri yayınlamaya devam ederek ne zaman çekildiği belli olmayan dolu buzdolapları ve neşeli alışverişçilere dair haberler sunmuştur.⁵¹

Ayaklanma sırasında Kahire'de Mısır Hükümeti, defalarca Al Jazeera'nın yayınlarını engellemeye çalışarak 27 Ocak 2011'de canlı yayını düşürmüştür. 30 Ocak 2011'de o dönemki Enformasyon Bakanı Enes el-Fiki, Al Jazeera'nın Mısır'daki bürolarının kapatılması ve kanal için çalışan gazetecilerin izinlerinin iptal edilmesi emrini vermiştir. Protestoların zirveye çıktığı dönemde Mısır, şirketle olan kontratını sonlandırarak Al Jazeera'nın sinyalini kesmiştir. Sonraki günlerde Al Jazeera İngilizce'nin altı muhabiri kısa bir süreliğine gözaltına alınıp serbest bırakılarak, ekibin kameralarına da el konulmuştur. 3 Şubat 2011'de adı açıklanmayan iki Al Jazeera İngilizce muhabiri Mübarek taraftarlarının saldırısına uğrayarak üç muhabir daha tutuklanmıştır. 4 Şubat 2011'de ise Mübarek destekçileri Al Jazeera'nın Kahire ofisini basmış, ofisteki araç-gereç ateşe verilirken Kahire büro şefi ve bir muhabir tutuklanmıştır. İki gün sonra Mısır ordusu bu kez kanal muhabiri Ayman Mohyeldin'i⁵² gözaltına alarak 9 saat sonra serbest bırakmıştır. Al Jazeera'nın internet sitesi de korsan saldırıların hedefi olmuştur. Kanalın Arap ülkelerindeki büyük etkisi bölgedeki diktatörleri ürkütmekle birlikte konuyla ilgili önlemler almaya yönlendirmiştir.⁵³ Olay yerlerinden yayınlanan canlı görüntüler, halkın sesinin dünyaya sansürsüz aktarılması neticesinde Mısır'daki ayaklanmalar küresel mecrada teşhir edilmiştir. Sonuç olarak devrimin gerçekleşmesinde Al Jazeera kanalı sosyal medya araçlarıyla birlikte katalizör rolünde bulunmuştur.

Sonuç

Son 10 yıldır dünyada alışlagelmişin dışında Doğu kaynaklı bir TV kanalının sesi yankılanmaktadır: Al Jazeera. Birçok ezberi bozan bu ağ, Doğulunun kendini tanımlaması ve tanınması sürecinde liderlik bayrağını elinde taşımaktadır. Batılı kavramlara aşina olan küreselleşmiş dünyada, medya açısından bir alternatif ve yeni bir bakış açısı sağlayan Al Jazeera, CNN ile BBC'ye rakip olma iddiasını taşımadan "olay yerinde olma", "sansürsüz ve tarafsız yayın politikası", "muhabir kanalı olması", "görüş diğer görüş" ilkeleleriyle gözleri üzerine çekmeyi başarmıştır.

İslam kültüründe iletişim için iki önemli kavram olan mescit ve okul kültürünün yanı sıra günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte yeni kavramlardan olan televizyon sayesinde iletişim çok daha kolaylaşmış, dünyanın diğer ucunda yaşanan olaylar Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki halklarının da evlerine kadar girmiştir. Özellikle Doğunun içindeki uyuyan devin uyanmasına, iletişimin sağlanması bağlamında etki eden Twitter, Facebook, YouTube gibi sosyal medya araçları ile birlikte gelişmiş bir ağ olan Al Jazeera, ezilmiş halkın sesini duyurmasında öncül bir rol oynamıştır. Elbette ayaklanmaların, devrimlerin salt Al Jazeera kaynaklı olduğunu söylemek sığ bir bakış açısını temsil etmektedir, fakat unutulmaması gereken nokta özellikle Mısır devriminde Al Jazeera kanalının etkiden de öte bir katalizör görevini yerine getirmesidir. Yaşanacak ve yaşanması muhtemel olan bu çok sesliliğin amacına ulaşması için kanal, halkın iletişiminin sağlanmasında hızlandırıcı bir rol üstlenmiştir. Zira kanal, ezilmiş insanların sesinin duyulmasını destekleyerek halkların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesinin arkasında durmuştur. Al Jazeera son ayaklanmalardaki istikrarlı ve cesur yayınlarıyla rüştünü bir kez daha ispatlayarak, dürüst ve sansürsüz yayın ilkesiyle de, küresel medya kulvarında emin adımlarla ilerlemeye devam etmektedir.

DİPNOTLAR

- 1 General Information, Land Area, <http://english.mofa.gov.qa/details.cfm?id=6> (Erişim Tarihi: 29.03.2011)
- 2 25.4 Billion Barrels, Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Qatar/pdf.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 3 Ras Laffan'ın denizden 75 km açığında bulunan North Field tesisleri, 900 trilyon ft³ doğal gaz barındırmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://english.mofa.gov.qa/details.cfm?id=53> (Erişim Tarihi: 02.04.2011)
- 4 Simon Henderson, Qatar's Quest to Become the Leading Arab State , <http://washingtoninstitute.org/templateC05.php?CID=3341>, (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 5 Muhammed El-Uvifi, "İktidarsız Nüfuz: El-Cezire ve Arap Kamu Alanı" El-Cezire Olayı Yeni Arap Medyası Üzerine Eleştirel Perspektifler, Çeviri: Gamze Erbil, İstanbul: Versus Kitap, s. 87.
- 6 Katar gazetecilik alanında Arapça basılan dört adet gazeteye sahiptir bunlar; Al Watan, Al Raya, Al Arab ve Al Sharq'tır. Bunlara ek olarak, İngilizce yazılan gazeteleri; Gulf Times, The Peninsula ve Katar Tribune'dür. Ayrıca, ulusal bakanlıklar tarafından, aylık ve süreli yayınlanan yıllık dergileri bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://english.mofa.gov.qa/details.cfm?id=114> (Erişim Tarihi: 31.03.2011)
- 7 Qatar News Agency, Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.qnaol.net/QNAEn/Pages/default.aspx> (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 8 <http://english.mofa.gov.qa/details.cfm?id=114> (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 9 Makalenin yazarı tarafından Omar Khashram ile yapılan 08.04.2011 tarihli röportajdan alıntıdır.
- 10 <http://english.aljazeera.net/aboutus/2009/10/2009103081456514230.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 11 AJE'de yayınlanan programlar: Riz Khan, Witness, Inside Story, Listening Post, People and Power, Fault Lines, Fabulous Picture Show, Frost Over The World, 101 East, One on One, Rageh Omaar Report, Counting The Cost, Talk to Al Jazeera, Empire, Inside Iraq. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://english.aljazeera.net/programmes/> (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 12 AJE yayın ülkelerin tam listesi şu bağlantıda mevcuttur: <http://english.aljazeera.net/watchaje> (18.04.2011)
- 13 Al Jazeera İngilizce'yi canlı yayında izleyebilmek için: http://english.aljazeera.net/watch_now/ ve www.livestation.com/aje bağlantıları kullanılabilir. (Erişim Tarihi: 01.03.2011)
- 14 Almış olduğu ödüllerin tam listesi için bakınız: <http://english.aljazeera.net/aboutus/2010/12/20101218101939264896.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 15 <http://english.aljazeera.net/aboutus/2010/11/20101110131438787482.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 16 Al Jazeera Network aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır: 1. Al Jazeera Satellite Channel (Arabic), 2. Al Jazeera English, 3. Al Jazeera Documentary, 4. Al Jazeera Sport, 5. Al Jazeera Mubasher (Live), 6. Al Jazeera Media Training and Development Centre, 7. Al Jazeera Centre for Studies , 8. Al Jazeera Mobile, 9. Al Jazeera.net (the English and Arabic web sitesi). Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://english.aljazeera.net/aboutus/2010/11/20101110131438787482.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 17 <http://english.aljazeera.net/aboutus/2006/11/2008525185555444449.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 18 <http://english.aljazeera.net/aboutus/2006/11/2008525185733692771.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 19 <http://english.mofa.gov.qa/details.cfm?id=114> (Erişim Tarihi: 31.03.2011)
- 20 Gordon R. Robison, "Tasting Western Journalism: Media Training in the Middle East", http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/Robison_Tasting_Western_Journalism_May05.pdf, (Erişim Tarihi: 29.03.2011)
- 21 "the opinion, and the other opinion"
- 22 Makalenin yazarı tarafından Omar Khashram ile yapılan 08.04.2011 tarihli röportajdan alıntıdır.
- 23 Muhammed Zayani, "El-Cezire ve Yeni Arap Günah Keçisi Medyasının İnfialleri", El-Cezire Olayı Yeni Arap Medyası Üzerine Eleştirel Perspektifler, Çeviri: Gamze Erbil, İstanbul: Versus Kitap, s. 26.
- 24 Katar Emirliği bünyesinde kurulan "Doha Medya Özgürlüğü Merkezi" ile medya özgürlüğü için yapıcı bir diyalog kurmak adına karşılıklı saygıya dayanan uluslararası bir ilişki yürütmek, özgürlük, güvenilirlik, bağımsızlık, sorumluluk ve şeffaflık ilkeleri benimsenmiştir. "Doha Medya Özgürlüğü Merkezi", medya sektöründe hizmet veren veri tabanı oluşturup, uluslararası anlaşmalara uygun araştırmalar yaparak bir medya sistemini korumayı amaçlamaktadır. Merkez, kriz zamanlarında özellikle mesleki faaliyeti nedeniyle taciz, gözaltı ve kötü muameleyle maruz kalan, sektörde çalışan insanları merkezi güvence ile basın, medya ve gazetecilerin özgürlüğünü savunarak dünyada türünün ilk örneği olmayı başarmıştır. İşbirliği ve ortaklık için "Doha Medya Özgürlüğü Merkezi" ve "Sınır Tanımayan Gazeteciler" arasında bir protokol imzalanarak Katar'ın gazetecilere verdiği önem gözler önüne serilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://english.mofa.gov.qa/details.cfm?id=114> (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 25 Muhammed Ayış, "Arap Dünyasında Medyatik Felaket Tellallığı: Bir Dövüş Arenası Olarak El-Cezire'nin Aksi İstikamet'i", El-Cezire Olayı Yeni Arap Medyası Üzerine Eleştirel Perspektifler, Çeviri: Gamze Erbil, İstanbul: Versus Kitap, s. 121.

- 26 Dışişleri Bakanı A. Davutoğlu'nun konuşması için bakınız: http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-ahmet-davutoglu_nun-6_-el-cezire-yillik-forumu_nda-yaptigi-konusma_-13-mart-2011_-doha.tr.mfa
- 27 <http://forum.aljazeera.net/node/288> (Erişim Tarihi: 31.03.2011)
- 28 Muhammed Zayani, "İntifaya Tanıklık: El-Cezire'nin Filistin-İsrail Çatışması Haberciliği", El-Cezire Olayı Yeni Arap Medyası Üzerine Eleştirel Perspektifler, Çeviri: Gamze Erbil, İstanbul: Versus Kitap, s. 183.
- 29 Jordan, Kuwait, Lebanon, Morocco, Saudi Arabia.
- 30 Lydia Saad, Al-Jazeera: Arabs Rate Its Objectivity, <http://www.gallup.com/poll/5857/AlJazeera-Arabs-Rate-Its-Objectivity.aspx> (Erişim Tarihi: 29.03.2011)
- 31 Why Al Jazeera Matters, <http://www.nytimes.com/2003/03/30/opinion/why-al-jazeera-matters.html>, (Erişim Tarihi: 29.03.2010)
- 32 Gloria Awad, "Aljazeera.net: Kimlik Tercihleri ve Medyanın Mantiği", El-Cezire Olayı Yeni Arap Medyası Üzerine Eleştirel Perspektifler, Çeviri: Gamze Erbil, İstanbul: Versus Kitap, s. 92.
- 33 Zayani, "El-Cezire ve Yeni Arap Günah Keçisi Medyasının İnfialleri", s. 15.
- 34 Ehab, Y. Bessaiso, "El-Cezire ve Afganistan'da Savaş: Bir Dağıtım Sistemi mi Yoksa Bir Sözcü mü?", El-Cezire Olayı Yeni Arap Medyası Üzerine Eleştirel Perspektifler, Çeviri: Gamze Erbil, İstanbul: Versus Kitap, s. 176.
- 35 Zayani, "El-Cezire ve Yeni Arap Günah Keçisi Medyasının İnfialleri", s. 16.
- 36 Piers Robinson, "Theorizing the Influence of Media on World Politics Models of Media Influence on Foreign Policy" <http://ics.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/1848/robinson2.pdf> (Erişim Tarihi: 31.03.2011)
- 37 Örneğin 27 Ocak 1999'da "The Opposite Direction" adlı canlı yayınlanan programda kanal, Cezayir hükümetinin mercek altına alındığı eleştirel bir yayın yapmış, Cezayir hükümeti de programın izlenmesini önlemek amacıyla başkentte elektriği kesmiştir. Bir diğer örnek olarak "Aksi İstikamet" - The Opposite Direction (El-Mu'akis) programının yaptığı etki verilebilir. Programın Kuveyt ile Irak arasındaki soruna değinen bir bölümünde Kuveyt, Katar'ın tepe yöneticilerine, programa telefonla katılarak Kuveyt hanedanı aleyhine konuşan ve Kuveytlileri Arap Birliği'ni bozmakla suçlayan bir izleyici hakkında ağır şikayetlerini bildirmiştir. Bütün bunlara rağmen, çeşitli Arap gazetelerinin ve başka yayınların düzenlediği anketlerde de açıkça görülmektedir ki, "Aksi İstikamet" isimli program altı yıl üst üste en iyi Arap televizyon programı seçilmiştir. Programdan nefret eden yönetimlere sahip ülkelerdeki dergiler bile okurlarının en sevdiği program olarak bu programı göstermiştir. Ayrıca çeşitli Arap ülkelerinde hatta ABD'de "Aksi İstikamet" programı üzerine yapılmış çok sayıda yüksek lisans ve doktora çalışması bulunmaktadır.
- 38 Philip Seib, "Looking at the Future of the Arab Revolutions", http://www.huffingtonpost.com/philip-seib/looking-at-the-future-of-_b_835745.html, (Erişim Tarihi: 31.03.2011)
- 39 Zayani, "El-Cezire ve Yeni Arap Günah Keçisi Medyasının İnfialleri", s. 11.
- 40 Philip Seib, "Tunisia, Al Jazeera, And Lessons For Public Diplomacy", http://uscpublicdiplomacy.org/index.php/newswire/cpdblog_detail/tunisia_al_jazeera_and_lessons_for_public_diplomacy/ (Erişim Tarihi: 15.03.2011)
- 41 Broadcasting and Satcoms in the Middle East – 2002, <http://www.spotbeam.com/mansum2002.pdf> (Erişim Tarihi: 29.03.2011)
- 42 Zayani, "El-Cezire ve Yeni Arap Günah Keçisi Medyasının İnfialleri", s. 11.
- 43 Marc Lynch, "Watching Egypt (but not on Al Jazeera)", http://lynch.foreignpolicy.com/posts/2011/01/25/watching_egypt_and_lebanon_and_the_pa_and (Erişim Tarihi: 25.03.2011)
- 44 Lawrence Pintak, "The Al Jazeera Revolution", http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/02/02/the_al_jazeera_revolution (Erişim Tarihi: 01.04.2011)
- 45 Sheila Carapico Richmond Üniversitesi ve Kahire Amerikan Üniversitesi'nde siyaset bilimi profesörüdür.
- 46 Sheila Carapico, "What Al Jazeera shows and doesn't show" http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2011/02/04/what_al_jazeera_shows_and_doesn_t_show (Erişim tarihi: 01.04.2011)
- 47 <http://www.cnnturk.com/2011/dunya/01/31/el.cezire.kahireden.kovuldu/605189.0/index.html> (Erişim tarihi: 10.04.2011)
- 48 <http://www.haberturk.com/dunya/haber/599552-el-cezire-misirda-tekrar-> (Erişim tarihi: 10.04.2011)
- 49 Makalenin yazarı tarafından Mısır Büyükelçisi Abderrahman Salahaddin ile yapılan 08.04.2011 tarihli röportajdan alınmıştır.
- 50 <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1093684&title=misirda-halk-mi-darbe-yapti-yoksa-cezire-mi> (Son Erişim Tarihi: 01.03.2011)
- 51 Hugh Miles, "The Al Jazeera Effect", http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/02/08/the_al_jazeera_effect, (Son Erişim Tarihi: 01.03.2011)
- 52 Mısır'daki devrimin medyadaki sesi olan ve 2 kez Emmy Ödülüne aday gösterilen gazeteci Ayman Mohyeldin İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin 23 Şubat 2011'de konuğu olmuş ve konferans vermiştir. Mohyeldin, iki kez Mısır ordusu tarafından tutuklanmasına rağmen Tahrir Meydanı'ndan dünyaya yaptığı yayınlara milyonlarca izleyiciye devrimin sesini duyurmuştur. Geniş bir katılımı gerçekleştiren 'Devrime Ses Vermek' konulu konferansın ardından Mart 2011'de Mohyeldin 6. Al Jazeera Formu'nada konuşmacı olarak katılmıştır.
- 53 Hugh Miles, "The Al Jazeera Effect", http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/02/08/the_al_jazeera_effect, (Son Erişim Tarihi: 01.03.2011)